

Miniazimuts Francesc Xavier Gregori

Excursions a peu per les **Gavarres**

□■ Cossetània

**Excursions a peu per les
Gavarres**

**15 rutes per
l'Espai d'Interès Natural**

F. XAVIER GREGORI

Aquest llibre ha estat publicat amb l'ajut de

Primera edició: octubre de 2022

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

© del text i de les fotografies: Francesc Xavier Gregori i Pons

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Formes Gràfiques Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-205-6

DL T 843-2022

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

Índex

INTRODUCCIÓ	3
1. De Santa Cristina d'Aro a les gorges de Salenys.....	10
2. De Romanyà al puig de la Gavarra	14
3. De Can Vilallonga al poblat ibèric del Puig del Castell	18
4. De Can Mascordet a Santa Pellaia.....	22
5. De Llambilles a Sant Cristòfol del Bosc.....	26
6. Quart, gorgues del Sant Pare, vall del Celrà.....	30
7. Celrà, mines del Nen Jesús, puig de Sant Miquel.....	34
8. De Juià a la muntanya dels Àngels.....	38
9. De Madremanya a la font Picant	42
10. De Sant Mateu de Montnegre al Montigalar	46
11. Del pla de Banyeres a Sant Cebrià de Lledó (els Metges)	50
12. De Fonteta al puig de la Gavarra.....	54
13. Fonteta, dòlmens de la Serra d'en Calç, Fitor.....	58
14. Calonge, coll de la Ganga, puig Cargol.....	62
15. De Calonge a Sant Cebrià dels Alls.....	66

| El paisatge agroforestal de mas Sagrera (itinerari 3).

Introducció

L'Espai d'Interès Natural de les Gavarres

Segons el lingüista català Joan Coromines (Barcelona, març de 1905 – Pineda de Mar, gener de 1997), l'origen etimològic d'aquest nom i el d'altres partides muntanyoses del país anomenades 'Gavarra' s'han de relacionar amb la 'gavarrera'. El nom d'aquest massís, doncs, tindria un origen preromà i parents com el basc *gaparra* o *kaparra* ('esbarzer', 'arç'). L'*Onomasticon Cataloniae* ho explica així: "Com a nom de partides muntanyenques, es degué prendre en el sentit de 'serrat embardissat'."

El reconeixement dels valors científics, ecològics, paisatgístics, culturals i socials de les Gavarres són el motiu de la seva declaració com a Espai d'Interès Natural (EIN) pel govern de la Generalitat de Catalunya el desembre de 1992, moment en què es va aprovar el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN). Tanmateix, hi ha espais adjacents que no hi van estar inclosos, però la delimitació definitiva de l'EIN de les Gavarres no va arribar fins a l'any 2006. La superfície protegida és de 28.695 hectàrees de sòl no urbanitzable, i en queden definitivament excloses les urbanitzacions, situades bàsicament al vessant sud del massís. El repte de futur és la seva gestió, compatible amb els valors que han implicat la seva protecció jurídica.

Geografia d'un paisatge

El massís de les Gavarres constitueix, juntament amb el de Begur, l'extrem septentrional de la Serralada Litoral catalana. Té la forma d'un gran arc que s'obre cap al nord, a cavall entre les comarques del Baix Empordà i el Gironès, i

una extensió propera als 350 km² repartits per una vintena de municipis: Calonge, Castell-Platja d'Aro, Corçà, Cruïlles-Monells-Sant Sadurní de l'Heura, Forallac, la Bisbal d'Empordà, Mont-ras, Palafrugell, Palamós, Santa Cristina d'Aro, Torrent i Vall-llobrega, al Baix Empordà, i Cassà de la Selva, Celrà, Girona, Juià, Llagostera, Llambilles, Madremanya, Quart i Sant Martí Vell, al Gironès.

El massís limita al nord amb la plana del Baix Empordà mitjançant un seguit de turons coneguts amb el nom de *pregavarres*. Al nord-est, contacta amb la Serralada Transversal, que en aquest punt separa les planes de l'Empordà i de la Selva. A l'oest, limita amb la mateixa Selva i al sud amb la vall d'Aro, petita depressió on el Ridaura separa les Gavarres del massís de l'Ardenya, un massís de formes arrodonides que té com a punts més elevats els puigs bessons de la Gavarra (532 m) i d'Arques (527 m). Altres cims destacats són el de la Mare de Déu dels Àngels (485 m), el Montigalar (464 m), el puig d'en Carreres (403 m), el puig Cargol (363 m) i el Montnegre (285 m).

Els primers pobladors

Els primers grups humans van arribar a les planes que envolten les Gavarres ara fa uns 100.000 anys. Eren petits grups nòmades que vivien de la recol·lecció de fruits silvestres i de la cacera, i que seguien els ramats d'animals que els proporcionaven aliments i vestidures. L'inici del neolític, uns 5.000 anys aC, va comportar l'aparició de l'agricultura i la ramaderia i, en conseqüència, l'establiment dels primers assentaments a l'aire lliure. Tanmateix, la fragilitat dels materials utilitzats en la construcció dels ocasionals recers no ha permès la localització de cap resta.

La seva creença en el més enllà els va portar a construir grans enterraments megalítics col·lectius, a l'interior dels quals es dipositaven els difunts, acompanyats, moltes vegades, d'aixovar funerari. A les Gavarres s'han conservat més de 40 monuments megalítics, agrupats en tres sectors: Fitor i els seus entorns, Romanyà de la Selva i Calonge.

Els sepulcres de corredor són els més antics (3200-2500 aC) i estan formats per una cambra i un corredor més baix i estret, clarament diferenciat (Mas Bou-

Des del puig de Sant Miquel veiem Can Torrent (itinerari 11).

serenys, a Santa Cristina d'Aro). Les galeries catalanes deriven dels anteriors i són una mica més modernes (2500-2100 aC); tenen el corredor i la cambra poc diferenciats, tot i que aquesta última sol ser més ampla i alta. N'hi ha de més petites (Tres Caires, Roca de la Gla, Taula dels Tres Pagesos, dolmen d'en Botey, tots a Fitor, i Puig d'Arques, a Cruïlles) i de grans dimensions (Cova d'en Daina, a Romanyà). Les cambres simples són més senzilles i modernes (2100-1500 aC) i tenen forma rectangular o poligonal (Puig ses Forques, a Calonge, i Tres Peus, a Fitor). Finalment, les cistes són petites caixes rectangulars, normalment excavades en el subsol (Clot del Llorer, a Fitor). Cronològicament, coincideixen amb els sepulcres de corredor. Altres monuments megalítics presents a les Gavarres són els menhirs (la Murtra, a Romanyà; Pedra de les Goges, a Santa Cristina; Puig ses Forques, a Calonge; Pedra Dreta, a Sant Sadurní de l'Heura; Pedra Ramera, a Santa Cristina d'Aro, i les coves artificials, concentrades sobretot en el sector de Calonge.

Del món ibèric a l'època medieval

La cultura ibèrica va néixer a partir de l'evolució dels pobladors indígenes i del seu contacte amb els pobles colonitzadors vinguts de la Mediterrània, sobretot fenicis i grecs. Els ibers construïen els seus poblats en llocs entornats i de fàcil defensa que permetien el control de les planes del seu entorn. Tots els poblats coneguts a les Gavarres estan situats a les zones limítrofes del massís: Castellbarri, a Calonge; el Puig del Castell, a Cassà, i la Creueta, a Quart. Tanmateix, la part central del massís continuà deshabitada.

L'arribada dels romans, al segle III aC, va comportar importants canvis a la societat indígena. S'abandonaren els poblats i sorgiren les vil·les agrícoles, situades a la plana. Algunes eren grans i luxoses (Collet de Sant Antoni, a Calonge, o Vilarenys, a Vall-llobrega), tot i que la majoria eren petites explotacions agràries, de les quals se'n coneixen diversos exemples a Celrà, Corçà, Cassà... Tanmateix, les Gavarres seguiren deshabitades.

En els darrers temps, però, diverses troballes arqueològiques semblen indicar una ocupació del massís més intensa del que se suposava, probablement orientada ja a l'explotació dels recursos forestals. Potser també a la ramaderia, segons es desprèn d'alguns topònims de l'alta edat mitjana.

A partir del segle X, unes petites comunitats d'agricultors s'instal·len al cor del massís de les Gavarres i s'organitzen al voltant d'unes esglésies que, en poc menys d'un segle, generen una nova organització del territori: la parròquia.

Des del segle XI i fins al XIV, el nombre dels habitants de les parròquies de Sant Martí de Castellar, Sant Mateu de Montnegre, Santa Àgata, Santa Pellaia, Sant Cebrià de Lledó, Romanyà, Sant Cebrià dels Alls, Fitor i Sant Climent de Peralta, tot i estar sotmesos a la servitud i a les exigències arbitràries dels senyors, va anar creixent de manera regular. Així, els masos de cada parròquia es van multiplicar fins a arribar a la trentena i, als volts de 1300, quan ja no hi cabien més masos, es van desenvolupar les celleres, unes petites aglomeracions d'habitatges al voltant de les esglésies del massís.

Les artèries del massís

La xarxa hidrogràfica de les Gavarres està formada per nou conques (Onyar, Ter, Rissac, Daró, riera de Peratallada, riera Grossa de Pals, Aubí, riera de Calonge i Ridaura), a les quals aporten les seves aigües una gran quantitat de rieres i torrents (les rieres de Verneda, de Vall-llobrega, de Bell-lloc i de la Ganga i els tor-

Sant Cebrià dels Alls (itinerari 15).

rents de Cavorca i del Folc, entre molts d'altres), que baixen encaixonats per les estretes valls del sector nord, més agrest, o que llisquen tranquil·les per les seues ondulacions granítiques del sud i per les planes situades als peus del massís. La majoria d'aquests rierols desguassen a les conques de l'Onyar i del Daró, les més extenses del massís. (Informació extreta de: www.gavarres.com.)

Els senders

L'àmbit dels 15 itineraris dins l'Espai d'Interès Natural de les Gavarres estan articulats en major o menor mesura per una reconeguda xarxa de senders. En primer lloc, tenim el sender de gran recorregut GR 92-1, que discorre per l'extrem oriental d'aquest espai, abalisat amb franges de color blanc i vermell. Així mateix, entrarem en contacte amb els senders de petit recorregut (PR, franges de color blanc i groc), i, sense que semblin menys importants, trobarem els senders locals (SL, abalisats amb franges de color blanc i verd).

Horaris

Els temps que s'indiquen estan en consonància amb el ritme de marxa d'una persona caminadora en condicions favorables, i serà convenient afegir-ne per gaudir del panorama. Tanmateix, l'horari pot variar en funció de diversos factors: les condicions meteorològiques; l'experiència a la muntanya; el nombre de persones del grup, sobretot quan hi pren part la mainada; la capacitat de saber interpretar el terreny sobre un mapa; les condicions físiques de cadascú, i un llarg etcètera que no permet precisar amb exactitud el temps.

Dificultat

Fàcilment identificable mitjançant asteriscs:

- * Itinerari per camí ample o sender senyalitzat, i desnivells poc importants.
- ** Itinerari llarg per camí de bon fer, no sempre senyalitzat, de desnivells moderats, per terreny fiable.
- *** Itinerari de més llarg recorregut, amb fort desnivell, per senders i corriols que, encara que senyalitzats, presenten un terreny irregular o costerut.

Recomanacions pràctiques

Els recorreguts triats segueixen trams dels senders de GR, PR i SL. Quan no sigui així, la descripció que proporciona la guia esmenarà la mancança. Així mateix, s'aconsella dur un mapa de la zona per estar atents als punts de referència durant l'excursió i a la vegada interpretar les senyalitzacions fixes del recorregut. En aquest cas, ens hem nodrit de la cartografia següent, tres mapes que cobreixen el territori a recórrer:

- *Mapa topogràfic de Catalunya. 6. Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter.* Escala 1:25.000. Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.
- *Mapa topogràfic de Catalunya. 12. Girona.* Escala 1:25.000. Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.
- *Mapa topogràfic de Catalunya. 67. Costa Brava centre – les Gavarres.* Escala 1:25.000. Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.

En l'apartat personal recomanem:

- Hidratar-se de manera suficient i dur uns queviures mínims depenent de la durada.
- Anar ben calçats i dur un parell de bastons de *trekking*.
- Anar proveïts de roba adient a l'època de l'any (quan el vent bufa, augmenta la sensació de fredor).
- A l'estiu no us descuideu un barret pel sol.
- Portar una farmaciola, encara que senzilla, ja que pot mitigar una nafra o una migranya. Cal dur protecció solar, i més a l'estiu.
- Procurem que el nostre pas pel territori sigui d'allò més efímer; respectem la natura i el patrimoni històric. Tan important és no malmetre una planta o un arbre com no enfilarse als monuments megalítics, o abandonar cap mena de deixalla.
- I, ja per acabar, davant de qualsevol emergència **greu**, truqueu al 112.

Pou de les Goges (itinerari 1).

Els itineraris

Nom de l'itinerari	Dificultat
1. De Santa Cristina d'Aro a les gorges de Salenys	**
2. De Romanyà al puig de la Gavarra	**
3. De Can Vilallonga al poblat ibèric del Puig del Castell	**
4. De Can Mascordet a Santa Pellaia	**
5. De Llambilles a Sant Cristòfol del Bosc	*
6. Quart, gorgues del Sant Pare, vall del Celrà	*
7. Celrà, mines del Nen Jesús, puig de Sant Miquel	**
8. De Juià a la muntanya dels Àngels	**
9. De Madremanya a la font Picant	**
10. De Sant Mateu de Montnegre al Montigalar	**
11. Del pla de Banyeres a Sant Cebrià de Lledó (els Metges)	**
12. De Fonteta al puig de la Gavarra	***
13. Fonteta, dòlmens de la Serra d'en Calç, Fitor	**
14. Calonge, coll de la Ganga, puig Cargol	**
15. De Calonge a Sant Cebrià dels Alls	**

De Santa Cristina d'Aro a les gorges de Salenys

La diversitat d'aquest circuit ple de sensacions ens proposa conèixer a fons la singularitat geogràfica d'aquest sector de les Gavarres. L'itinerari, amb un punt d'aventura, ens duu a recórrer la pregona fondalada de la riera de Salenys, que esdevé una caminada d'insospitada bellesa i encara més quan les aigües hi són cabaloses. En acabar podem anar a conèixer el castell de Solius, un punt d'observació immillorable des de la Vall d'Aro fins al mar, o l'església de Santa Cristina, temple medieval amb la torre-campanar de base romànica. També resulta del tot interessant el museu de la màgia (col·lecció Xevi), instal·lat en una notable casa de l'any 1859.

Recorregut: Estació de Bell-lloc / font Picant, menhir de Pedra Ramera, gorges de Salenys, pou de les Goges, salt del Llop, Can Cateura, GR 92-1, mas Pla, PR-C 102.

itinerari

Arribem a Santa Cristina d'Aro, tot circulant per la carretera C-35 des de Llagostera o bé per la C-31, passant per Platja d'Aro, i anem a trobar l'estació de l'antic carrilet; es tracta d'un tren de via estreta que es va inaugurar l'any 1892 i va funcionar com a línia

4 h

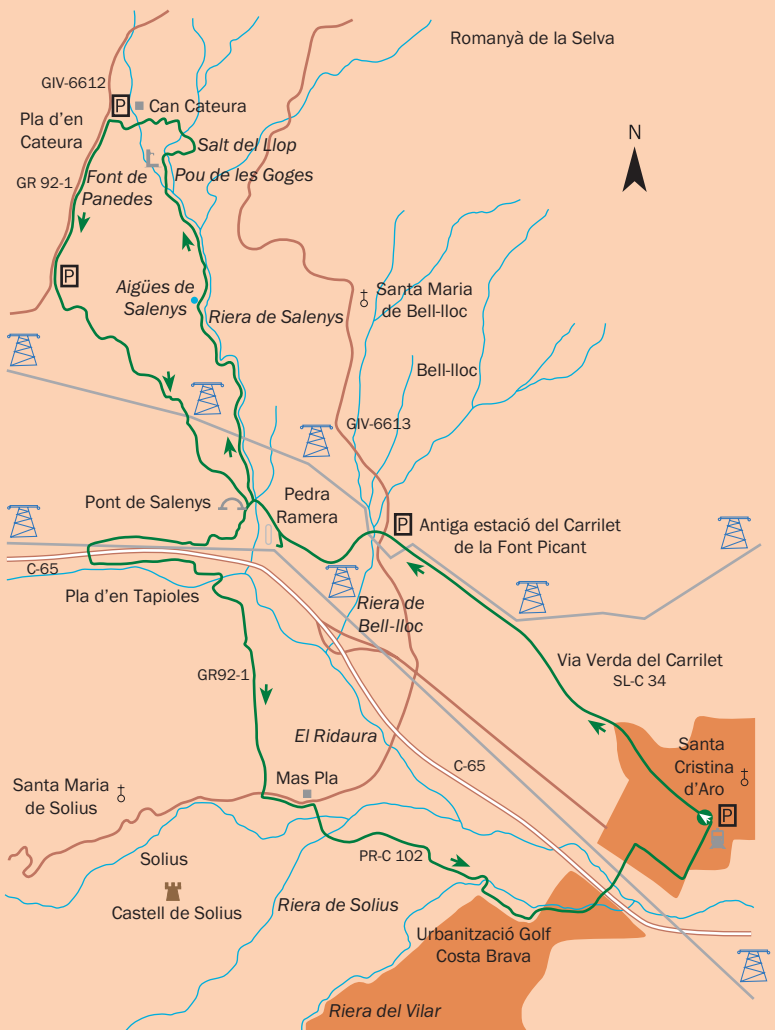
175 m de desnivell
acumulat de pujada

* * *

de passatgers i de mercaderies fins al 1969. D'allà empenem la Via Verda per a ciclistes i caminadors (SL-C 34), i al cap d'uns 30 minuts arribem a l'antiga estació de Bell-lloc / font Picant (ara restaurant), on també es pot començar l'excursió i escurçar-la.

Més enllà del pont damunt la riera de Bell-lloc, avancem pel mig d'un ambient boscós força acollidor fins a un trencall opcional, sense senyalitzar, a mà esquerra (9', 53 m). D'aquest punt anem uns 180 metres per dins el bosc fins al punt topogràfic més alt, a mà dreta, on es troba la Pedra Ramera, a prop de dues torres d'electricitat. És un menhir estel·liforme de granit, del període calcolític (2200 aC-1800 aC), que en l'antigor fou terminal entre Solius i Bell-lloc. Trobat caigut, fou aixecat l'any 1990 (anar i tornar són uns 15 minuts). Recuperada la ruta, arribem al pont sobre l'enfondida riera de Salenys (**47', 50 m**). Trobem una

bifurcació. Girem a la dreta per una pista ampla i en un quart d'hora ens plantem davant l'entrada de la planta embotelladora d'Aigües de Salenys. Allà baixem a creuar pel llit rocós de la riera, de règim pluvial, i a l'altre costat encetem el sender que s'endinsa per la pregona fondalada ombrejada de plàtans i verns. Després de creuar fàcilment la riera diverses vegades, arribem a l'aiguabarreig amb el torrent de Panedes (15', 92 m). De dalt, on hi ha la font de Panedes, baixa un

corriol que ens pot servir per escurçar l'itinerari, obviant el tram de GR 92-1. Travessem un petit pont penjat, i al cap de poc arribem al primer punt d'interès, l'anomenat Pou de les Goges ('dones d'aigua'), on el corrent es precipita dins un gorg per un estret rocós d'uns pocs pams (**1 h 22', 96 m**). Aquí comença una via ferrada d'iniciació, que l'itinerari no té com a objectiu. No obstant això, algunes parts del nostre recorregut estan protegides amb elements fixos artificials, la qual cosa

Remuntant el ressalt de la Murtra.

facilita superar els obstacles naturals breus que presenta el recorregut. Anem remuntant i, més amunt, una passarel·la ens fa arribar al ressalt de la Murtra, amb bassal inclòs. Superat aquest tram, més endavant trobem un pontet suspès i les Escales del Diable. Es tracta d'un tram d'ascens esglaonat amb fustes, equipat amb un passamà, que ens ajuden a franquejar el desnivell considerable d'un cingle rocós del que en diuen el Salt del Llop, amb una caiguda d'aigua d'aproximadament 55 metres, el més alt de les Gavarres **(1 h 37', 132 m)**.

Un cop a dalt, avancem per dins de l'alzinar i, quan el corriol que ara flanqueja desnivella breument, veiem un pont penjant ancorat de paret a paret que supera un buit espectacular. Això no obstant, el passem de llarg i, uns quants metres més amunt, trobem una lleixa de fusta amb passamà, que permet desplaçar-nos amb seguretat i creuar d'una gambada la riera de Salenys (11').

A l'altre costat, remuntem pel sender que entra a una pineda per on passa un camí ample. L'agafem cap a l'esquerra, i aviat ens afegim a una pista per on circula el GR 92-1, que mentres-

tant voreja els camps de Can Cateura. Al cap de 5 minuts trobem l'indicador a la font de Panedes. En aquest punt es pot escurçar el recorregut, tot descendent al fondal on es troba la font d'aigua ferruginosa picant, que antany es comercialitzava. Seguim endavant per un camí de carro, i en un revolt que fa cap a l'esquerra, agafem un corriol (7', 126 m), que baixa fins a la riera. Allà al fons, reculem aigües avall pel mateix camí que hem seguit i anem a trobar el pont de la riera de Salenys (50').

L'itinerari, però, continua pista enllà, i un cop passada a gual la riera de Panedes sortim del bosc a la carretera GIV-6612 **(1 h 54', 169 m)**. Anem vorejant aquesta carretera, que fa servir el GR 92-1, menys d'un quilòmetre, fins a una bifurcació a mà esquerra, on hi ha un indicador (15', 193 m). Ara cal recórrer els 175 metres d'una pista fins a un accés barrat amb una cadena. Trobem una bifurcació, prenem el camí per on continua el GR i, al final d'un desnivell trepidant per la boscúria de la Costa de Panedes, sortim a la pista que duu a la planta embotelladora, a prop del pont de la riera de Salenys **(2 h 35')**. Assolint altre cop aquest punt, tenim l'opció d'escurçar

l'itinerari; només ens caldrà retrocedir per la Via Verda i anar directament fins al punt d'inici triat.

L'itinerari, però, continua per la ruta del GR 92-1; ens separem de la Via Verda per un camí lateral segregat de l'autovia i anem a buscar un túnel que la travessa (15'). A l'altre costat, passem l'entrada del mas Tapiolas i seguim per un camí veïnal asfaltat que creua pel pont del Ridaura. Caminem uns quants metres i tombem a l'esquerra per un camí carreter senyalitzat que travessa el bosc, que passa els cultius de Can Llambinet i surt a trobar-se amb la carretera local a Solius. La seguim cap a l'esquerra uns 300 metres fins davant del mas Pla. Girem a la dreta i creuem dues rieres seguides, pels seus respectius ponts. Arribem a una esplanada amb pal de senyalització **(3 h 17', 41 m)**.

Deixem el GR i ens incorporem temporalment al PR-C 102. Avancem per una pista en direcció a la riera del Vilar. Més enllà d'uns camps de golf, abordem la carretera veïnal de la urbanit-

zació Golf Costa Brava (10', 30 m). Allà tombem a l'esquerra, cap al nord, per l'avinguda de Ridaura, que passa per sota del pont de la carretera C-65, i allà mateix passem el pont sobre el Ridaura. Al final anem cap a la dreta pel carrer de la Teulera, dins de la trama urbana de Santa Cristina d'Aro, i, a l'altura d'una benzina, girem amunt pel carrer de Pere Geronès i anem a trobar l'estació de l'antic carrilet **(4 h)**, on començàvem.

Les dones d'aigua

Aquests éssers de la mitologia catalana, també anomenades algos o goges, són nimfes aquàtiques de muntanya que habiten en llocs on hi ha corrents d'aigua dolça, pura i cristal·lina: salts, fonts boscanes, gorgs, rius, llacs subterranis... Com a residents en zones d'aigua, posseeixen les seves virtuts, i simbolitzen la vida i la fecunditat, tal com l'aigua permet la vida dels humans, animals i vegetació.

El salt del Llop en temps de pluges.

